

WPROWADZENIE

Problemy społeczne to zjawiska niejednoznaczne, wieloaspektowe, analizowane w różnorodnych ramach teoretycznych, podlegające dynamicznym zmianom. Są one stałym elementem życia społecznego bez względu na typ społeczeństwa i etap jego rozwoju, ale ewoluują i zmienia się do nich stosunek. Współczesne transformacje problemów społecznych są skutkiem dynamiki społeczeństwa globalnego i postaw wobec nich członków społeczeństwa, którzy funkcjonując w zmieniających się warunkach dokonują rewizji uznawanych wartości, norm i oczekiwań w zakresie standardu życia, a badacze tych zjawisk i reformatorzy życia społecznego poszukują i wskazują nowe sposoby ich analizowania i przezwyciężania w celu uczynienia ich mniej dokuczliwymi.

Naukowe zainteresowanie problemami społecznymi datowane na ponad 100 lat, wyrosło z dyskusji nad niesprawiedliwością społeczną cechującą XIX-wieczny kapitalizm w reakcji na dramatyczne warunki życia ówczesnych robotników i chłopów, które w literaturze przedmiotu funkcjonuje jako kwestie robotnicza i chłopska. W dobie postępu demokratyzacji życia, dominacji takich wartości, jak równość, sprawiedliwość społeczna, oraz systematycznej poprawy jakości życia obszar problemów społecznych wypełniają zjawiska obejmujące różne przejawy wykluczenia społecznego, bowiem współcześnie aktywność człowieka w różnych sferach życia sprzyjająca jego rozwojowi oraz bezpieczeństwu definiowanemu w kategoriach socjalnych, ekologicznych i bezpieczeństwu fizycznemu w rozumieniu zagrożenia wybuchem nuklearnym, terroryzmem czy konfliktem zbrojnym, stała się kluczowa w ocenach warunków życia.

Problemy społeczne jako zjawiska niepokojące, doświadczane przez członków społeczeństwa i obecne w ich świadomości, mają wymiar historyczny, kulturowy i przestrzenny. Treścią niniejszego tomu są takie bulwersujące zjawiska społeczne, które stanowią konsekwencję dynamicznie zmieniającej się współczesnej polskiej rzeczywistości społecznej zarówno utrwalone, ale w nowych warunkach zyskujące nowe konteksty i nowe naukowe ramy analiz, jak również zupełnie nowe, dotychczas niewystępujące w natężeniu angażującym społeczne myślenie i działanie. Zawarte w tomie rozważania, będące nowym ujęciem opisanych już dobrze znanych problemów społecznych, dotyczą ubóstwa oraz przemocy

rodzinnej i molestowania dzieci, zyskały kontekst toczącego się wokół nich dyskursu oraz reakcji instytucji społecznych, których przedstawiciele w tych dyskursach dominują i wyznaczają zakres ich rozumienia i podejmowanych działań. Problem bezrobocia powodowanego niepełnosprawnością jest analizowany w odniesieniu do szczególnej kategorii niepełnosprawnych – absolwentów wyższej uczelni, których sytuacja jest niejednoznaczna, bo odnosząc edukacyjny sukces życiowy, sytuują się na pozycjach marginalnych, pomimo wielu zmian instytucjonalnych i społecznych oraz deklarowanej inkluzywnej polityki państwa wobec niepełnosprawnych. Natomiast zagadnienie nasilających się migracji zagranicznych analizowane jest z punktu widzenia jego skutków w postaci funkcjonowania małżeństw mieszanych. Sfera nowych zagrożeń społecznych i towarzyszących im niepokojów analizowana jest w perspektywie wykluczenia społecznego. Rozważania dotyczą wykluczenia cyfrowego, tzn. kwestii dostępności ICT oraz wpływu nowych technologii na życie społeczne, wykluczenia edukacyjnego dorosłych, tzn. ich małego zaangażowania w kształcenie ustawiczne określane współcześnie jako *lifelong learning*, i wykluczenia bankowego, tzn. ograniczonego dostępu do usług bankowych. Każde z tych zjawisk ujawnia deficyty, które ograniczają możliwości realizacji podstawowych potrzeb, m.in. dostęp do zasobów w postaci pracy, zasobów socjalnych i relacji społecznych.

Odpowiedzią społeczeństwa na te problemy jest ich diagnozowanie i wyjaśnianie oraz wskazywanie rozwiązań w celu ograniczenia ich negatywnych skutków lub rzadziej – ich przezwyciężania. Skuteczność tych działań jest warunkowana relacją między naukowymi a nieformalnymi, tzn. stosowanymi w praktyce różnych grup i struktur zainteresowanych określonym problemem społecznym, sposobami definiowania i rozumienia tych złożonych zjawisk. Rozważania obejmują także nowe teoretyczne ramy dla tych studiów i analiz – podejście konstruktywistyczne i koncepcje paniki moralnej, które pozwalają ujawniać błędy, zaniedbania, urzędnicze nadużycia i pomyłki będące udziałem pracowników służb społecznych powołanych dla zajmowania się i wspierania ludzi doświadczających ważnych dla codziennego funkcjonowania deficytów. Ważne miejsce w tych analizach zajmuje refleksja nad rolą, odpowiedzialnością i możliwościami państwa w tym zakresie.

Jolanta Grotowska-Leder